

Sborník projevů a přednášek

Naše a evropská společnost

Setkání konané při příležitosti 169. výročí narození Tomáše Garrigua Masaryka

Naše a evropská společnost

**Sborník vydáný při příležitosti
169. výročí narození
TOMÁŠE GARRIGUA MASARYKA**

Setkání konané 4. března 2019 pod záštitou
předsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky
Radka Vondráčka
v budově Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

Praha 2020

Obsah:

Pozdravy a projevy

Pozdrav předsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Mgr. Radka Vondráčka	3
--	---

Samostatnost, svoboda a demokracie v Masarykově koncepci našeho státu ThDr. Tomáš Butta, Th.D.	5
--	---

Projev Doc. ThDr. David Tonzar, Th.D., Dr. h. c.	8
--	---

Přednášky a příspěvky

Masarykovo pojetí nové demokratické Evropy prof. PhDr. Miloslav Bednář, CSc.	10
--	----

Masarykův Hus jako výzva pro posílení českého národního zápasu doc. ThDr. Kamila Veverková, Ph.D.	15
---	----

Příspěvek Prof. ThDr. Zdeněk Kučera	23
---	----

Přepis přednášek podle audio záznamu

Projekt je uskutečněn za laskavé podpory Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR.

© Církev československá husitská

ISBN: 978-80-7000-163-9

Vážený pane patriarcho, pane biskupe, vážené sestry a bratři – členové Církve Československé husitské, vážení a milí hosté,

jménem svým a jménem Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky vás srdečně zdravím a lituji, že nemohu být s vámi na setkání, které pořádáte při příležitosti 169. narozenin Tomáše Garrigua Masaryka.

Vstoupili jste do roku, v němž si na jeho sklonku připomenete důležitý a přelomový moment v dějinách Československé církve - 100. výročí prvních bohoslužeb v našem rodném jazyce ve svobodném Československu. V lednu příštího roku oslavíte vznik Československé církve.

V loňském roce jsme si zde v Poslanecké sněmovně připomněli prezidenta – osvoboditele a jeho odkaz několikrát: společně s prezidentem Kongresu USA Paulem Ryanem, kterého jsem do Sněmovny pozval k projevu. společně se slovenskými přáteli výročí zrodu naší parlamentní demokracie a volbu Tomáše Garrigua Masaryka prezidentem revolučním Národním shromážděním, které se váže k datu 14. listopadu.

Vzápětí jsem měl příležitost promluvit ke 100. výročí naší státnosti ve Slovenské národní radě.

Nezapomněl jsem v loňském jubilejním roce ani na naše další spojence – Francii, Itálii, Srbsko, Polsko a Velkou Británii. Také při návštěvě Ruska jsem uctil památku našich Legií.

V dějinách naší státnosti a Československé církve je významným momentem také rok 1848, který představoval důležitou zkušenost v cestě našeho národa ke státnosti a k prvopočátkům našeho parlamentarismu. Patří se také připomenout, že rok 1848 byl rokem národního uvědomování i rokem náboženského uvolnění, na druhé straně se potlačením revolučních událostí a rozpuštěním Kroměřížského sněmu otevřel prostor krůček po krůčku realizovat Palackého koncepci českých dějin. František Ladislav Rieger a T. G. Masaryk přitom zdůrazňovali i její dimenzi mravní a náboženskou, která nakonec v roce 1920 vedla logicky také ke vzniku vaší církve.

S ideály demokracie a humanismu se hlásíte k odkazu české reformace Mistra Jana Husa, husitů a Českých bratří. Podobně jako náš stát, i Československá církev v sobě dokázala skloubit prvky konzervativní, aby zároveň dala prostor pro svobodnomyslnost a otevřenost pro formování současnosti a budoucnosti.

Jsem proto rád, že jste na dnešní odpoledne v Poslanecké sněmovně pozvali naše přední myslitele doc. Kamilu Veverkovou, děkanku teologické fakulty, a fi-

losofa, předního historika dějin naší státnosti prof. Miloslava Bednáře. Česká státní idea a Masarykova česká otázka jsou aktuální nejen na své časové ose od Velké Moravy, sv. Vojtěcha a Václava, Husa a Chelčického, Komenského až po dnešek, ale měly by být kompasem i pro naši budoucnost – i v mnoha otázkách praktické politiky, například při diskusi, kde jsou demokratické hranice prohlubování evropské integrace, jaký má mít Evropa demokratický základ nebo jaký charakter by vlastně budoucí Evropská unie rozšířená o naše spřátelené státy na Balkáně měla mít.

Máme k tomu jako Češi v Evropě co říci a já se snažím, aby český parlament byl místem, odkud budeme schopni v Evropě běh věcí důležitých pro naši budoucnost a ve prospěch našich občanů příznivě ovlivňovat.

Při této příležitosti si zaslouží Československá církev poděkovat za občanské a společenské angažmá v organizaci nespočetných akcí – bohoslužeb, přednášek, koncertů, výstav, zájezdů v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, na Slovensku i v dalších zemích a za obnovu a za péči o kulturní dědictví, především o památník Mistra Jana Husa v Husinci a za péči o duchovní odkaz T. G. Masaryka.

Přál bych si, abychom se v našem životě i v úsilí o věci veřejné inspirovali jejich odvahou a láskou k pravdě a abychom tak jako oni trvali na svobodě jako základní hodnotě lidské koexistence.

Přeji vám inspirativní odpoledne, milá setkání a do dalších dnů v duchu Masarykovském trpělivost, vnitřní pokoj a mír.

Mgr. Radek Vondráček
předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR

Pozdrav přednesl Ing. Jan Sechter

Samostatnost, svoboda a demokracie v Masarykově koncepci našeho státu

Vážené dámy a pánové, sestry a bratři,

setkáváme se opět v těchto historických prostorách, abychom si připomenuli osobnost našeho prvního prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka – jeho stále živé myšlenky i odvážné činy, které spoluutvářely dějiny naší vlasti i Evropy.

Masarykem zamýšlená a uskutečňovaná Československá republika vychází z ideje samostatného a svobodného státu. V průběhu sta let naší novodobé státnosti jsme zažili doby, kdy stát sice existoval, ale nikoli jeho samostatnost. A už vůbec skutečná svoboda a demokracie. Stát byl vázán na jiné velmoci a byl součástí totalitních systémů a autoritářských režimů. K obnově naší státní suverenity dochází v pravém slova smyslu až v roce 1989. Před třiceti lety nastává obnova naší státní suverenity, svobody a demokracie, které jsou obsaženy v základech samostatného státu podle záměru jeho budovatele a prvního prezidenta Tomáše G. Masaryka.

Vznik našeho novodobého státu v roce 1918 navazuje na tradici české státní ideje sahající hluboko do minulosti a je chápán jako její znovuoobnovení (srov. Miloslav Bednář, *Smysl české existence. Česká státní idea a Masarykova česká otázka. Praha 2018*). Vzniká však zcela nový stát a nedochází k obnově něčeho z předcházejících podob. Podle historika Roberta Kvačka „ve skutečnosti bylo Československo státem zcela novým, zatím bez historie a tradice“ (Robert Kvaček, *O novodobé české státní tvornosti. In: Česká otázka a dnešní doba. Praha 2017, cit. s. 115*).

V prohlášení nově vznikajícího státu z 28. října 1918 je zřetelný důraz kladený na samostatnost a svobodu (*Provolání národního výboru o samostatnosti československého státu. In: Dokumenty našeho osvobození. Uspořádal Cyril Merhout. Praha 1919, s. 150-151*). Jedná se o svobodu národa, ale i o svobodu osobní. Základy našeho nového státu jsou založeny na půdorysu, který tvoří politická svoboda a ekonomická svoboda s důrazem na soukromé vlastnictví. Tomáš G. Masaryk to v jednom ze svých projevů vyjádřil takto: „Československý stát není více krásným snem,

nýbrž skutečností. Tato skutečnost staví národ před nový a snad ještě těžší úkol: musíme zbudovat příkladnou demokratickou správu v našem novorozeném státě. Svoboda ukládá velké zodpovědnosti, zodpovědnosti nezištné práce pro celý národ a lidstvo“ (*T. G. Masaryk, rozkaz armádám československým, 136, 4. listopadu 1918. In: Dokumenty našeho osvobození. Uspořádal Cyril Merhout. Praha 1919, cit. s. 159*).

Svoboda má však nejen politický a ekonomický rozměr, ale i náboženský. Tento rozměr náboženské svobody se projevil zvláštním způsobem ve zrodu Církve československé (husitské), ke kterému došlo v lednu roku 1920, tedy zhruba rok po vzniku samostatného Československa. V příštím roce 2020 si budeme připomínat 100. výročí této události. Nová křesťanská církev národního charakteru ideově navázala zejména na dobu české reformace či přesněji na církev podobojí, kdy existovala určitá nezávislá správa církve podobojí od počátku 15. století až do začátku 17. století. V prohlášení nové církve je položen důraz právě na náboženskou svobodu.

Víra a náboženství jsou určovány především osobním rozhodnutím, vnitřním přesvědčením, a nemají být proto prosazovány jakýmkoliv donucením či dokonce násilím, jak k tomu i v historii křesťanství docházelo. V dokumentu, který formuloval dr. Karel Farský, je uvedeno: „Stěžejní zásadou církve československé jest svoboda svědomí a náboženského přesvědčení jednoho každého tak, aby se nikomu nesmělo z jeho dobrého přesvědčení nic bráti ani vnucovati“ (*Provolání Národu československému. In: Alois Spisar, Ideový vývoj církve československé, Praha 1936, cit. s. 328*).

Při srovnání dokumentů při vzniku státu a při vzniku církve jsou zde rozpoznatelné určité analogie. Už samotný název „provolání“ z ledna roku 1920 má určitou vědomou návaznost na „provolání“ z října roku 1918. Dr. Karel Farský, který byl nositelem reformních snah o obnovu tehdejší Římskokatolické církve a stál u počátku ideového a organizačního formování Církve československé husitské, měl ve vážnosti filosofa a prezidenta Tomáše G. Masaryka. Oceňoval, že Masaryk přikládal náboženství tak důležité a nezastupitelné místo i pro život moderního člověka a společnosti, a že se veřejně přihlašoval k Mistru Janu Husovi a české reformaci. Masaryk je v svolání označován jako „velký náš filosof“ (*Tamtéž, s. 327*). Podstatnou hodnotou československého státu se stala demokracie, jejíž filosofické východisko promýšlel, formuloval

a prakticky uskutečňoval právě Masaryk. Demokratické uspořádání se prosadilo také v organizaci nové církve, kde se projevilo ve volbě církevních představitelů a podílem laiků na správě církve. V provolání se hovoří přímo o církevním řádu „obnoveném v duchu demokracie“ (*Tamtéž*, s. 328) a „zdemokratizování i náboženského života“ (*Tamtéž*, s. 329).

Církev se nemůže ztotožnit s žádným státním a politickým útvarem. Je pro ni charakteristická eschatologická perspektiva a přesah k Božímu království. Ježíšova moc není z tohoto světa (J 18,36). Boží království je královstvím všech věků, které přechází všechna pokolení (Ž 145,13).

Doba první republiky se vyznačovala zvláštním rozvíjením i náboženského života. O době první republiky se vyslovil filosof Jan Patočka v tomto smyslu: „Dvacet let první republiky bylo přes všechny nedostatky pro nás údobím velkého duchovního rozmachu, důkazem, že náš demokratický rozvoj je něčím schůdným a plodným, pokud proti němu nestojí vnější podmínky naprosto protichůdné a nepřátelské“ (*D. Kroupa, Masaryk – Patočka – Havel. Praha 2018, cit. s. 165*).

Církev není závislá jen na státním uspořádání, vždyť procházela i obdobími pronásledování. Přesto stát založený na hodnotách svobody a demokracie je nejvhodnějším a nejprůhodnějším prostředím nejen pro občany, ale i pro život církve a její službu ve společnosti. Demokracie je prostorem pro důstojné působení církve, která není ani privilegovaná, ale která není ani pronásledovaná nebo ze společnosti vytlačovaná na okraj.

Tyto hodnoty svobody a demokracie vtiskl do obrysů základů stavby našeho novodobého státu právě Tomáš G. Masaryk. Církev československá husitská, vědoma si historických souvislostí svého vzniku, s vděčností se přihlašuje k Tomáši G. Masarykovi a jeho odkazu. S úctou si každoročně připomínáme tuto osobnost i zde v historických prostorách Parlamentu České republiky.

ThDr. Tomáš Butta
patriarcha Církve československé husitské

Sestry a bratři, dámy a pánové, milí přátelé, mám velkou radost, že jsme opět tady, protože touto přítomností vyjadřujeme, že nám myšlenky TGM, myšlenky první republiky mohou něco dát i pro současnost, pro naše současné životy.

Víte, že se každý rok snažím najít nějaké krátké téma, nad kterým bychom se mohli zamyslet: dnes jsem vybral téma demokracie. Proč, třicet let po tom, co jsme zvonili klíči a říkali si: demokracie je tady a je krásná, proč se vracet k tomuto tématu? Vybral jsem téma také proto, že včera uplynulo čtvrt století od doby, kdy toto pozemské putování opustil Karel Kryl. Zdánlivě, z vnějšího pohledu, spolu Masaryk a Kryl vůbec nesouvisí. Ale víte, že Karel Kryl nazpíval a složil píseň o demokracii, o tom, že demokracie rozkvétá již s kosmetickou vadou. A o těch kosmetických vadách velice často hovoří i Masaryk a mnozí z nás je samozřejmě vnímají nejen jako, řekněme kosmetické, ale dokonce zásadní a nevhodné pro další fungování tohoto státu.

Samozřejmě, že jsem při své úvaze nemohl vycházet z ničeho jiného, než z Masarykovy stati o demokracii. Připomenu nyní jen pár bodů, které Masaryk říkal o demokracii. Za prvé uváděl, že demokracie je názor na život a na svět, že základem státu je spravedlnost a spravedlnost je aritmetikou lásky, a co je nutné pro demokracii, je důvěra v lidi. A tak se ptám, zdali máme důvěru k těm, kteří jsou s námi v této vlasti. No, když se podívám na sociální svět, na facebook, instagram a vůbec všechny podobné formy, tak vidím názorný projev nedemokratického diskutování, pokud tedy lze vůbec hovořit v tomto případě o diskutování. Jde spíše o projev vnitřní zášti, nenávisti, nelásky, a když bychom použili list Galatským, jsou to všechno projevy lidské svévole, ať už „zleva nebo zprava“. Masaryk říká, že jde-li člověku o dobro, tak by mu mělo jít o dobro celku; nicméně dobro celku je tvořeno z našich jednotlivých přístupů, z našeho mravního konání a jednání jako jednotlivců, a tedy záleží na nás, jakým způsobem onu demokracii, onu nadpoloviční většinu dobrého vlastně schvalujeme. Masaryk sám říká, že jsou věci, o kterých ani parlament, ani nikdo další hlasovat nemůže, a to je pravda Boží, rozuměj, spravedlnost, která vychází z pravdy Boží.

Nechci se teď pouštět do soudů parlamentů, všech západních, ale i jiných, jestli a jak často hlasují o pravdě Boží nebo o pravdě absolutní;

je rovněž otázka, co je pravdou Boží a co je pravdou absolutní. Nicméně základ a první závěr, který si můžeme odnést z toho rozvažování, je, že demokracie je taková, jakou ji učiníme my. Masaryk k tomu říká, že obraz politických stran je obraz nás voličů a že my sami, každý z nás, ovlivňujeme systém svým hlasem; ale nejde o hlas, který nakonec vhodím do urny volební, ale jde o hlas srdce - jak se chovám, když jsem v krizi, když sám klopýtám, jak se chovám k druhému člověku. A Masaryk říká, že je důležité i sebevychovávání a ve chvíli, kdy selhává dobrá rodina, dobrá škola, dobrá církev, státní správa a žurnalistika, tak nesmím selhat já.

Můžeme si dnes položit otázku: vychovává rodina? Moji prarodiče mi vždycky říkali, ať už je u vlády kdokoliv, je důležité, jak se budeš chovat ty sám, nedívej se nalevo a napravo, neříkej tenhle dělá to nebo ono špatně, ale ty sám se stav pod zorný úhel věčnosti. Když selže škola, ty sám selhat nemusíš, když selžou církve, ty sám selhat nemusíš. I státní správa by měla vychovávat, podobně jako žurnalisté a média. Ano, výsledky výchovy žurnalistů a médií si můžeme sami podtrhnout a sečíst. Ale protože cílem je být lepší - i když je mediální svět špatný - my se snažme být lepšími.

Pán vás provázej, posilujme se vzájemně, protože to je také to, co Masaryk znovu a znovu opakuje. Nebuďte na sebe naštvaní, že máte jiný názor, demokracie je hovor rovného s rovným. Ať už volím Babiše, či antibabiše, ať už volím Zemana, či někoho jiného, například Drahoše, tak mám mít radost z toho, že mohu volit a že demokracie v této republice mi umožnila, že se mohu svobodně rozhodovat.

Mějte se dobře.

Doc. ThDr. David Tonzar, Th.D., Dr. h. c.

Masarykovo pojetí nové demokratické Evropy

Vážený pane patriarcho, vážený pane biskupe, spectabilis, milí hosté, dámy a pánové.

Výročí narození TGM, zakladatele našeho moderního samostatného státu, proběhne ve čtvrtek, ale je zcela na místě zabývat se významem a současným aktuálním smyslem založení státu TGM neustále a minimálně v tomto týdnu. Celý minulý rok probíhaly oslavy založení Československé republiky, jako demokratického, moderního a příkladného státu a to znamená, že to byly oslavy vystoupení budoucího Československa ze svazku mnohonárodní Rakousko-uherské monarchie, tedy z područí tohoto státu. Proč područí? Rakousko-Uhersko se v podstatě nikdy nezbavilo nedemokratické a nereformovatelné podstaty. To znamená, že menšina, v tomto případě zástupců národa německého a maďarského, ovládala většinu. A tento neúnosný stav, o jehož změnu se Masaryk, jako předtím Palacký, marně pokoušel, vyvrcholil přistoupením Rakousko-Uherska k německému válečnému záměru podmanit si Evropu a nejen Evropu, ale v konečném důsledku i Asii a Afriku a, jak Masaryk zdůrazňoval, sjednotit je pod jedinou vládou. Sjednotit starý svět pod jedinou nedemokratickou vládou. Proti tomu viděl Masaryk jako svrchovanou povinnost vystoupit. Právě ve svém významném projevu de facto vyhlášení války Rakousko-Uhersku na výročí mučednické smrti Mistra Jana Husa 6. 7. 1915 v Ženevě Masaryk řekl v podstatě toto (budu parafrázovat): dějiny, někdo říká, že jsou učitelem/učitelkou, někdo říká, že jsou soudcem, ale já říkám, že jsou v první řadě povinností. A tou povinností myslel právě toto nekompromisní a zcela jednoznačné vystoupení, jež vyrůstalo z Masarykova filosoficko-náboženského přesvědčení. Co bylo základem tohoto Masarykova přesvědčení? Byl to poznatek, že každá mravní individualita je nezastupitelná z hlediska věčnosti, jak Masaryk říkal „Sub specie aeternitatis“. To znamená, že jde samozřejmě v první řadě o mravně-náboženskou individualitu jednotlivců, kde se autorita individuálního, mravně založeného svědomí staví nad autoritu institucí. Totéž, co platí takto v malém, platí ve velkém pro mravně založené národy a jejich státy, kterých zatím nedosáhly, ale právě pro tento princip nezastupitelnosti

z hlediska věčnosti mají plný nárok/právo tohoto cíle dosáhnout. A právě proto, nikoli náhodou, Masaryk vyhlásil válku, prohlásil cíl budoucího vystoupení z mnohonárodnostního státu Rakouska-Uherska v den Husova výročí v Ženevě v sále reformace. A jak si to Masaryk představoval, jak viděl cíl války a míru v té době, to znamená v roce 1915, ale i předtím?

Masaryk přišel před tehdejší dohodové evropské státníky s de facto jedinou komplexní demokratickou koncepcí, která byla skutečnou a filosoficky založenou, i když v důsledku politickou alternativou k tomu, co představovaly cíle války a míru v případě Německa, v případě vítězství tehdejšího Německa, Rakousko-Uherska a Osmanské říše. Tento cíl byl jednoznačný: de facto likvidace demokratické civilizace v Evropě a na tomto základě tedy spojení tímto principem ovládané Evropy s Asií a Afrikou a v důsledku světová vláda. A Masaryk přišel se skutečně promyšlenou alternativou, kterou, jak zdůrazňuje ve své Světové revoluci, evropští a vůbec spojenečtí dohodoví státníci, nakonec samozřejmě američtí, postupně přijímali. Oni neměli takový srovnatelný plán, jako mělo Německo. Německo takový plán vyvíjelo od počátku 19. století. Jeho základem byla německá střední Evropa, jejíž antidemokratické principy se měly postupně rozšířit na celý svět. Dohodoví spojenci nic takového neměli. Jak Masaryk zdůrazňuje, oni se jenom bránili. A já bych se nyní rád věnoval této Masarykově koncepci, protože jsem přesvědčen, že v zásadě je její jádro a podstata je plně aktuální i v dnešní době i když se neválčí.

Jádrem této koncepce bylo Masarykovo pojetí střední Evropy, které vycházelo z filosofického a geopolitického významu zcela klíčového území v Evropě, mezi Německem a Ruskem, de facto od Skandinávie po Řecko, ale jádrem tohoto území bylo tehdejší Rakousko-Uhersko. Masaryk zdůrazňoval a znovu zdůraznil ve své akademické přednášce 19. 10. 1915 na londýnské King's College za přítomnosti vrcholných britských státníků, že právě toto území je zdrojem tehdejší první světové války a bylo zdrojem mnoha válek již předtím. Masaryk netušil, že toto pravidlo se realizuje i v případě druhé světové války a vlastně i té třetí – studené. Proč? Toto území, jak výslovně Masaryk zdůraznil ve své slavné londýnské přednášce, je jádrem takzvané východní otázky. Co je to východní otázka? Východní otázka je otázka vztahu mezi Evropou, řekněme takto geograficky Západem, a Asií, tedy Ruskem, - Blízkým východem a Afrikou. To konkrétně znamená, že kdo ovládá anebo kontroluje rozhodujícím způsobem právě toto území - a jak Masaryk zdůrazňoval, toto území je územím menších národů, které bojují a usilují o svou nezávislost

a svobodu - de facto kontroluje tento vztah Evropy k Asii, včetně Ruska až do Afriky, přes Blízký a střední východ, a je to zcela přirozené nástupiště k možné budoucí světovládě. Jak v této souvislosti Masaryk zdůrazňoval, upomínaje na Bismarckův slavný výrok: „Kdo je pánem Čech, je pánem Evropy.“ Masaryk geopoliticky rozšířil tento pohled. To v důsledku znamená, že jedině geografická reorganizace tohoto geograficky rozhodujícího pásu mezi Německem a Ruskem může zaručit jak svobodu menších národů a států na tomto území, tak vlastně demokratickou kontrolu a převahu nejen v tomto pásmu, ale geopoliticky v Evropě v rozhodujícím postupu směrem na východ a na jih. Toto bylo jádro Masarykovy koncepce alternativy válečných cílů a poválečných cílů v době první světové války. U Masaryka nezůstalo u slov, tato jeho koncepce měla na spojenecké státníky opravdu velký vliv a vlastně vrcholné převahy dosáhla v době Masarykova pobytu v USA v roce 1918 – od začátku května do poloviny listopadu tohoto roku. Masaryk se mimo jiné v USA stal předsedou velice významné organizace, která tento cíl do značné míry ztělesňovala, ta organizace nesla název Demokratická unie střední Evropy; byli tam přítomni zástupci (po předsednictví Masaryka, který byl uznáván za vrcholnou autoritu) mnoha národů, nejen v tomto území, ale i směrem více na východ. To byl takový první krok.

Musím zdůraznit, že právě americký prezident Woodrow Wilson stoprocentně přijal Masarykův pohled, ke kterému vlastně americká válečná politika tíhla a poté i další dohodoví spojenci. Po vítězné válce Masaryk usiloval o to převést tyto myšlenky ve skutek. Co pro to dělal? Během Pařížské mírové konference usiloval o zřízení, jak se později svěřil, Spojených států východní Evropy. A měl tím na mysli součinnost, která by vyrůstala ze svobody nových demokracií od Skandinávie po Řecko mezi Německem a Ruskem. Byl kvůli tomu ve velice čilém spojení s řeckým ministerským předsedou Venizelem a s rumunským ministrem zahraničí Averescu. Ovšem v tomto rozsahu se nepodařilo Masarykův projekt uskutečnit, kvůli národnostním rozmrškám zejména v jižní části tohoto geopoliticky významného pásma například mezi Jihoslovany a Italy, a problémem se časem stalo i Polsko. Nicméně výsledkem Masarykova úsilí byl vznik útvaru, který nesl označení Malá dohoda. Malá dohoda byla významným spojenectvím nejen hospodářským, ale právě tak politickým a významně obranným, vojenským, mezi Československem, jež se stalo centrem Malé dohody, Rumunskem, se kterým tehdy Československo na Podkarpatské Rusi sousedilo, a Jugoslavií.

Malá dohoda měla významný sklon rozšiřovat se jak na sever, tak na jih. Masaryk mimo jiné, významně usiloval o zapojení Rakouské republiky. Malá dohoda de facto přetrvávala celé meziválečné období až do roku 1938. Masaryk ovšem chápal ten svůj projekt Spojených států východní Evropy, jehož východiskem se stala Malá dohoda, jako pouze první krok, k, jak se svěřil Coudenhovi-Kalergimu – zastánci panevropského hnutí - první krok ke Spojeným státům Evropy, jak on to nazýval. Nemyslel tím ovšem nějakou centralistickou nadvládu nad Evropou, ale to, co označil ve Světové revoluci jako federalizaci; jako postupnou, volnou federalizaci Evropy, to znamená na základě naprosté demokratické samostatnosti členských států. Mělo k tomu dojít užší spoluprací Malé dohody a jejím rozšiřováním s demokratickými státy Evropy a samozřejmě se Spojenými státy americkými. Masaryk nepočítal s tím, že Spojené státy se od roku 1921, po prezidentských volbách, obrátí k izolacionismu od Evropy a tento krok Masaryk označoval ve své korespondenci jako těžkou ránu svému projektu demokratické evropské jednoty.

Masaryk podporoval tehdejší panevropské hnutí, jehož budoucí představitel, mladý šlechtic Richard Mikuláš hrabě Coudenhove-Kalergi, ho v roce 1920 navštívil, přdestřel mu svůj plán Spojených států evropských, které by měly zabránit druhé světové válce, a požádal Masaryka: „Pane prezidente, staňte se Georgem Washingtonem Spojených států evropských.“ Masaryk na to odpověděl: „Myšlenka je to správná, jednou se uskuteční, ale já jsem se o to pokoušel a zjistil jsem, že čas ještě není zralý.“ Nicméně Masaryk zdůraznil Coudenhove-Kalergimu, že pokud se místo něj ujme tohoto projektu, on a tím Československá republika ho bude plně neoficiálně podporovat. Proč neoficiálně? Protože Masaryk jako prezident, jako hlava státu, by tím mohl kompromitovat vládu a úspěch tohoto projektu by v té době minimálně nebyl zcela jistý. Masaryk proto ve spojení s Eduardem Benešem zařídil, že Coudenhove-Kalergi dostal československý diplomatický pas, od Eduarda Beneše doporučující dopisy, zejména francouzským státníkům, které, jak Coudenhove-Kalergi zdůraznil, způsobily zázrak, naprosto mu otevřely dveře: kdyby šel s tímto plánem do Francie jako Rakušan, bez tohoto doporučení, by rozhodně neuspěl. Výsledkem těchto snah byla takzvaná Briandova iniciativa z roku 1929, kdy Briand v září 1929 v Ženevě u příležitosti výročního zahájení Společnosti národů vyhlásil plán na společné organizování Evropy a v pozadí tohoto plánu stál právě Coudenhove-Kalergi a samozřejmě Masaryk s Benešem.

Uskutečnění tohoto cíle zabránila druhá světová válka a po ní se vývoj v Evropě (po jisté epizodě Winstona Churchilla, který chtěl de facto navazovat na koncept, který měl původně na mysli Masaryk) obrátit jiným směrem a to směrem takzvaného nadnárodního principu. To znamená na základě přesvědčení, že jsou to suverenity jednotlivých evropských států, v tomto případě již demokratických, které brání tomu, aby se Evropa demokraticky sjednotila.

Tento přístup je v dost podstatném rozporu s tím, jak si evropskou jednotu představoval Masaryk. Hezky to vysvětluje ve svých pojednáních o vztahu, jak on říká, mezinárodnosti a národnosti. Zdůrazňoval, že mezinárodnost není nic nad národy a že Evropa, i humanita, lidstvo není nic nad národy, že mezi národností a mezinárodností není žádných rozdílů. Proč? Protože skutečná mezinárodnost je plodem právě národní samostatnosti, státní samostatnosti a nezávislosti. Jedině na tomto základě lze v Evropě uskutečnit skutečně odolnou a pro budoucnost realistickou jednotu. Tomuto Masarykovu vymezení bohužel současná Evropská unie neodpovídá a podle toho vypadá nynější situace, kdy se tradičně nejdemokratičtější stát EU, tedy Velká Británie, rozhodl z EU vystoupit. Tato situace je skutečně kritická, krizová a myslím si, že právě Masarykovo pojetí evropské jednoty by zde mohlo napomoci dostat se ze slepé uličky, do níž se nyní EU dostala. Masaryk se rozhodl vystoupit z Rakouska-Uherska kvůli nedemokratické a nereformovatelné podstatě rakousko-uherského státu a mám pocit, že podobným způsobem by se měl zvážít smysl členství České republiky v EU.

Masarykovo evropsky realistické pojetí filosoficky a geopoliticky ukotvené celoevropské a středoevropské demokratické jednoty by po mém soudu takovým krokem aktuálně obnovilo svůj vlastní smysl. Co je nyní před námi – volby do Evropského parlamentu.

Prof. PhDr. Miloslav Bednář, CSc.

Masarykův Hus jako výzva pro posílení českého národního zápasu

Vážený bratře patriarcho, vážení hosté, sestry a bratři, dámy a pánové.

V roce 1896, rok po vydání Masarykova důležitého spisu *Česká otázka*, snahy a tužby národního obrození, se objevila útlá publikace nesoucí název *Jan Hus, naše obrození a naše reformace*. Je to v podstatě doplněná a rozšířená přednáška, kterou Masaryk přednesl na Husův svátek v Občanském klubu v Kolíně a která pak byla otištěna na pokračování. Knižní vydání se ovšem od původního časopiseckého vydání liší, je daleko více propracované a obsáhlejší. Ve své době měla tato publikace značný význam. Obsahuje zajímavé myšlenky, které v případě, že jsou aktuálně interpretovány, mohou být zajímavé i dnes. Masaryk zastával, jak je obecně známo, názor, že idea humanitní se objevila v české reformaci, že byla vůdčí ideou tohoto velkého období českých dějin, že byla potlačena v baroku a v protireformaci a že díky osvícenství byla hybnou silou národního obrození. Tato konstrukce byla posléze kritizována mnohými zleva i zprava. Masarykovi bylo obvykle vytýkáno, že zapomněl na to, že náboženské prostředí v době české reformace bylo vedeno jinými idejemi než ideou humanity. Badatelé byli sice ochotni přiznat, že česká reformace, zejména ve svých projevech 16. století, byla ovlivněna humanismem, ale po výtce správně shodně dospívali k názoru, že zápas Husův a jeho následovníků byl určen zápasem o čistotu křesťanské víry a o věrohodnou ortopraxi. Masarykovi zcela nerozuměli.

Pokusíme se ukázat, o co se Masaryk snažil, co chtěl svými názory národu sdělit a jak byl či nebyl přijat.

Není sporu, že Masaryk byl vlastenec. Nebyl však v žádném případě nacionalista. Proto se ostatně postavil proti zfalšovaným rukopisům, které měly datovat českou slovesnou kulturu do doby dávno před jejím vznikem. Otázka Husova byla otázka, která pozdní obrozence ve třetí a ve čtvrté generaci velmi zajímala. Palacký ve třetím díle svých dějin vylíčil přesvědčivě dobu Husovu a dobu husitskou jako vrchol českých dějin. Nebylo sporu o tom, že Hus je velkou dějinnou osobností českého národa. A český národ Palackého dějiny přímo hlтал, bylo to právě to, co cítil. Byl tu však jeden problém. Tento národ byl až na nepatrné výjimky, umožněné tolerančním patentem v roce 1781, vlivem nepříznivých okolností národem katolickým. Otázkou bylo, jak se s tímto rozparem vyrovnat, zda je to vůbec možné. A Masaryk

tvrdí, že to možné je, ba že dosavadní vývoj je pokračováním zápasu Husova. Hned na počátku svého dílka o Husovi totiž píše: „Naše národní obrození, o něž již sto let usilujeme... bylo pokračováním úsilí a idejí reformních, pro něž Hus podstoupil smrt mučednickou.“ Čeští obrozenci podle Masaryka byli vedeni ideou humanitní, kterážto je totožná s ideou české reformace. „Humanita je jen jiné slovo pro bratrství a na této myšlence zejména Palacký budoval náš program národní.“

Historik tehdy i dnes nevěřicně kroutí hlavou, ale jen do chvíle, než Masarykovu myšlenku přestane brát historicky a pokusí se o jiný výklad, který vychází z etiky. Masaryk se ptá, zda se oprávněně nazýváme národem Husovým. A na tuto otázku odpovídá jednoznačně: nikoliv. Nebudu parafrázovat, ale uvedu vlastní Masarykova slova: „V našem národním usilování je velký nedostatek vnitřního života, života duchovního; vědomí, že náš obrodný program má být pokračování tradicí reformačních, je slabé.“ Jako konkrétní důvody uvádí, že po Palackém nepokračuje dále historické bádání, že nejsou k dispozici Husovy spisy, že dosud není vztyčen Husův pomník. Tyto konkrétní důvody se pak skutečně zlepšily. Masarykovi jde však v první řadě o to, žít v přítomnosti a uvažovat o tom, co znamená Kostnická hranice pro jeho dobu, podle něj ona hranice dosud není rozmetána. Za fatální považuje lhotejnost a liberalismus. Zdůrazňuje, že naše bratrství je jiné než bratrství vzešlé z Francouzské revoluce, a komentuje to srozumitelně: „Naše bratrství založeno bylo na citu a ideji náboženské, bratrství revoluční bylo negací náboženského citu, mělo zřídlo v úsilí politickém.“ Zde znovu a zcela zjevně říká to, co formuloval již dříve – česká otázka je otázka náboženská. Liberalismus Masaryk pranýřuje právě proto, že popírá smysl a význam náboženství, ale na druhé straně si je vědom všeho, co liberalismus v politickém ohledu pro český národ znamenal. Nejde v žádném případě o kritiku vulgární. Masaryk se pokouší vyjadřovat filosoficky a historicky a myslí především eticky: „Husova reforma, právě protože byla náboženská, měla tak hluboký a daleký dosah a takový vliv. Myšlenka Husova konečkonců proto zvítězila, třebaž z počátku všichni byli proti ní.“

Některé další Masarykovy výroky se hezky čtou, ve své podstatě je to pravda, ale historicky je skutečností, že jsou otázkou. Masaryk například tvrdí, že protože reformace byla náboženská, nebyla proti filosofii a vědě, a dodává, že právě náboženství a pravá věda se nevyklučují. Věcně je to vše pravda, historicky však nikoliv. Jednota bratrská zamítala vzdělání – což se později změnilo - a ještě v emigraci například vyšetřovala a přezkoumávala myšlenky Komenského, když se jí zdály v tomto ohledu podezřelé. Masaryk vedle sebe řadí reformátory a buditele. Podle něho šlo všem o vědomosti a o vzdělání. Ovšemže celé řadě českých reformátorů šlo o vzdě-

lání a o nápravu věcí vezdejších, nicméně jejich hlavním cílem byla spása člověka a světa. Je ovšem pravda, že svoboda člověka před Boží tváří vede k úsilí v oblasti společenské. Masaryk si toho je vědom, i když se do bližšího teologického rozboru nepouští. Všimá si však po právu Husova pojetí autority, proč odmítá právní požadavky církve: „Církev pravá, církev neviditelná, vnější autoritě kněžské podřízena není a být nemůže, svědomí žádné vnější autoritě nepodléhá a podléhat nemůže.“

Snažme se podívat na to, jak Masaryk hledí na národnostní otázku u Husa a v husitství. Ano, přiznává, jeho reforma má přirozený národnostní důsledek. Dobře však ví, že: „v běžném nyní smyslu Hus národní nebyl. Jazyk rozohňuje a šlechtí ten, kdo světu má co říci, a naši reformátoři měli pro svůj lid a svůj svět zprávy nové a důležité. Proto Bratří vzdělávající národ vzdělávali také jazyk. Bible kralická je dílo skutečně národní, není pouhý překlad, který by mohl pořídit každý učený profesor, ale je to Písmo od Čechů procítěné, promyšlené, a proto je evangeliem českým.“

Masaryk vcelku věrohodně ukazuje, proč je bohoslužebným jazykem v reformaci čeština, a vehementně se staví proti jakýmkoliv „cyrilometodějským“ reminiscencím. Masaryk se soustřeďuje v první řadě na etické kategorie. Husovo úsilí o mravní a náboženské obrození bylo úsilím o nového člověka. Nový člověk před Boží tváří, tak tomu bylo i v Jednotě bratrské. Masaryk si dobře všimá jedné velmi podstatné skutečnosti, kterou interpretuje jako hlavní, a právě v ní vidí onu humanitu. Člověk, který uvěřil, má jiný, nový vztah k Bohu. Má však i jiný vztah se svým bližním. Z víry pramení i nový vztah k bližnímu. Řekli bychom dnes, že je to sociální, politický rozměr české reformace. Je to jeden z výrazných prvků, jimiž se liší česká reformace od reformace světové. Nejde o pouhou humanitu, jde o novou podobu Krista a jeho panství v dějinách, když bychom chtěli parafrázovat českého katolického teologa Karla Skalického. S Masarykem by se dalo souhlasit s tím, že některé prvky nové humanity nacházíme i v českém obrození, ba i u Palackého, ale rozhodně ne u všech buditelů. Poněkud problémová situace se dá ovšem pomocí hermeneutického klíče rozšiřovat. Co myslí Masaryk pod pojmem národní obrození? Je to opravdu jen vzkříšení jazyka a upevnění českého národa? On má zcela zřejmě pod pojmem obrození na mysli obrození náboženské, návrat ke křesťanství v jeho moderní interpretaci. Moderní český národ v Masarykově pojetí nemůže být národem bezvěrců.

Domnívám se, že zde je celý ten problém s humanitní ideou. Zatímco všichni u Masaryka vidí v rozvoji humanitní myšlenky jakousi sekularizaci, respektive přetváření křesťanské víry postupně v čirý humanismus, u Masaryka by se snad dala číst idea humanitní v českých dějinách jako podoba Krista v českých dějinách. Proto

jinak nehajitelné Masarykovo - Ježíš ne César, tot' smysl našich dějin a demokracie. Problém při interpretaci některých Masarykových myšlenek je v tom, že Masaryka chceme nutně někam zařadit, mám na mysli metodologicky. Pak to vede k tomu, že se vyskytují soudy, že Masaryk Husa a českou reformaci vlastně neznal. To je absurdní. Četba knížky o Husovi, ale i jiných spisů, nás brzy přesvědčí, že znal nejen pramennou základnu, ale také dobovou diskusi, která tehdy o Husovi a husitství byla vedena. Tím mám na mysli například polemiku Františka Palackého a katolicky konzervativního Konstantina Heflera nebo, chcete-li, Husovy obrany právníka Josefa Kalouska a historika Josefa Pekaře. Masaryk nebyl ani filolog ani právník ani historik. Jednalo se mu o zpřítomnění českých dějin a o jejich etický rozměr, o jiné vysvětlení Palackého. Samozřejmě šlo také o postavení českého národa v Evropě a v Rakousko-uherské říši. Vědomě vlastenecky, ale nikoliv nesnášenlivě nacionalisticky. Masaryk k tomu říká se vši opatrností, které bylo tehdy třeba: „Rakousku šlo napřed o protireformaci a jen nepřímo germanizovalo, teprve později na místo protireformační politiky nastoupila liberální politika germanizační.“ A vysvětluje dále, že Palacký svou ideou federativního Rakouska čelil germanizačnímu i protireformačnímu úsilí společně a o Palackém a jeho pojetí přímo říká: „Federace Rakouska znamenala mu upravit všechny národy a země rakouské na ideálu humanitním, naše národní idea humanitní netoliko nám, ale i národům ostatním může a musí být pevným základem. My Čechové nemůžeme vzdát se podstaty národní, nemůžeme nežít smyslem své historie, proto přirozeně i v politice mezinárodní a zahraniční stavět musíme na ideji své. Že Čech protireformačnímu Rakousku přiřknul ideu svou a novou, je přirozené. Protireformace reformatci musí být překonána, jenom naší české ideji mnohonárodní Rakousko má pro dobu novou smysl a existenční právo.“

Celkem dost velký prostor věnuje Masaryk ve své studii o Husovi srovnání naší reformace a našeho obrození, tyto názory jsou ostatně i v České otázce. Vyzdvihuje Dobrovského pro jeho kritičnost, chválí Kolára, i když s jeho výrazně lutherským pojetím Husa nesouhlasí. Vysoce cení Havlíčka, jemuž ostatně věnoval samostatný spis. U Havlíčka, bývalého katolického bohoslovce, si velmi váží jeho přístupu k Husovi. Husa a reformaci je třeba poznat a ctít, aby: „nás celý národ v Mistru Janu Husovi poznal zase svého nejvěrnějšího přítele a otce.“

Ve své reflexi Husa a celých českých dějin se Masaryk stále znovu vrací k náboženství. Vidí, že náboženství je důležitým prvkem. Náboženství je pro něho problém českého života a jeho výkladu vůbec. Masaryk je mravně angažovaný. Idea náboženské a mravní reformy byla po více než 400 let viditelným a čitelným obsahem našich dějin. Je si dobře vědom, že doba se rychle mění, a několikrát si povzdechne nad

tím, že doba nedovede pochopit a ocenit problém náboženství. Jako jeden z hlavních úkolů pro český národ vidí spojit obsah reformační doby s dobou přítomnou. Snaží se mapovat si církevní prostředí a je možné konstatovat, že tak činí velmi bystře. Vidí, že český, opravdu věřící, katolík se hlásí k zásadám protireformace. Zavrhuje Husa i celou českou reformaci. Je však zajímavé, že vcelku bystře vidí, že ne všichni katolíci patří do tohoto tábora. Ukazuje na katolickou modernu, kterou hodnotí v podstatě kladně: „Katolická moderna klade větší důraz na literaturu a na vnitřní život nežli na politiku, tím samým vedena je dbát ve své církvi hlavně o zbožnost a mravnost. Z tohoto stanoviska mohla by katolická moderna navázat na katolické duchovenstvo buditelské, avšak spokojuje se v novější době přebíráním ideí takzvaného katolicismu reformního. Jsou v katolické moderně směry dva, jeden hodně povrchní a konec-konců jeden pozlátkový, zejména Nový život. Druhý opravdovější a hlubší, třebaže konzervativnější, hlavně v Hlídce.“

Víc asi od Masaryka v této věci nemůžeme čekat, zcela zjevné ale je, že smiřování Nového života buď hlouběji nepochopil, nebo se jím více nezabýval. Klerikální zélotismus nazývá Masaryk náboženstvím nelásky a je přesvědčen, že v Čechách nikdy nezvítězí, dobře ví, že katolicismus: „u nás právě proto, že jsme prožili reformaci i protireformaci, vždy bude mít poslání nesnadné, že jsme jako národ katolicismu se vzdali.“

Velmi zajímavé je, jak Masaryk hodnotí tehdejší evangelíky. Popisuje jejich osudy, luteránů i reformovaných, ví, že jsou to potomci husitů, Bratří, zvedá však prst a není moc spokojen, píše: „ale i tyto naše církve sloučivší se později s německým protestantismem, nepodávají plné kontinuity národního vývoje církevního a náboženského. Palacký ovšem naši českou reformaci pokládá za v podstatě protestantskou, ale domnívám se, že ne zcela právem, jak vyplývá i z toho, že reformace národa poluterštěného provedena tak pronikavě a úspěšně jest. A sice že sloučení českých církví s německými luterány a ostatními, reformovanou církví podle Kalvína, nese-třelo národního rázu naší reformace, podobně jako katolicismus podle národů má své zbarvení.“

Masaryk se ze všech sil snaží, aby ukázal, co pro Čechy Hus znamená, chce však, aby jeho argumenty byly v každém případě pravdivé. To jsou i důvody, proč vystupuje proti Josefu Kalouskovi i proti Josefu Pekařovi. Kalousek totiž vystupuje proti náboženskému významu Husových slavností, tvrdil, že vše, co si Hus přál, bylo napraveno na tridentském koncilu, že Čechové se nemají proč rozčilovat, ale naopak se mají sjednotit v katolické církvi. Kalousek je toho názoru, že věc národa nás volá všechny ke svornosti, všechny národní strany se mají spojit ke společnému postupu.

Oproti tomu říká Masaryk – také my jsme pro svornost, ale jsme přesvědčeni, že pravda je na straně Husově a jeho opravdových ctitelů. Proč profesor Kalousek této pravdě odpírá? Hus je v historii kámen, o nějž se charakterové rozrážejí. Vzdělaný historik Josef Pekař kultivovaně ale obdobně říká, že národ musí hledat to, co jej spojuje a posiluje. Pro Husa má jistě slova obdivu, ale proti Masarykovi tvrdí, že je velkým omylem, když se zdůrazňuje, že hlavní ideou národního vývoje je myšlenka náboženská: „Velkým motivem našich dějin je myšlenka národní. Jí se chví každý nerv naší minulosti a dnes snad více než kdy jindy nastává její hodina.“ Proti takto vypjatému nacionalismu ovšem Masaryk je: vlastenecky, nikoliv hrubě nacionalisticky. Masaryk jasně říká, kým nám Hus byl a je. To ukazuje jasně jeho postoj: „Předně Husovo dílo bylo boj za reformu náboženskou. Hus byl náboženským reformátorem, toť obsah jeho života a smrti, a proto je nám vzorem náboženské opravdovosti. Druhé, budeme se muset dovolávat pro věc hlavní, nebudeme tedy věřit v jednotlivostech, co věřil ještě on, neboť v těch věcech jsme nad něho a jeho dobu pokročili, ale budeme se od něho učit stát v poznané pravdě, mít pevné a nezlomné přesvědčení, životní přesvědčení náboženské. Třetí – od Husa budeme se učit nespolehat ve věcech náboženských na vnější autoritu církevní, nýbrž na Písmo a na pravý rozum. Čtvrté – smrt Husova a osudy národa našeho v dobách reformace a protireformace musejí nás poučit, že nikdo na světě nemá práva náboženské přesvědčení znásilňovat. Opravdoví ctitelé Husovi budou pro svobodu náboženskou, pro svobodu přesvědčení.“

V době Masarykově by se dalo toto interpretovat asi takto: Bude-li národ žít v pravdě, budou-li jeho skutky etické, bude-li se řídit Písmem a svědomím, pak jej nemůže nic ohrozit. Přemýšlejme dnes o tom, na kolik jsou jeho slova aktuální. Masarykovi vůbec nejde o proklamace a už vůbec ne o pózu, ale o život v pravdě. Byl v podstatě náboženským člověkem, i když jeho víra byla specifická, nestavějící na zjevení, ale na racionálním teismu. Kritizovat je možno v jeho postoji mnohé, nelze však v žádném případě zpochybnit jeho čistý a mravní etický postoj. Tento postoj měl být ostatně motivací pro národní zápas té doby, měl být posilou. Je dobře známo, že Masaryk si vážil svých myšlenkových protivníků, kteří vystupovali otevřeně a bez zákeřnosti. Profesor Pekař zemřel v roce 1937, o několik měsíců dříve než Masaryk. Masaryk poslal na jeho hrob věnec a vyjádřil mu úctu. Jejich vzájemný dialog, dialog filosofa a etika s historikem, přes všechnu dramatickост zůstává příkladem pro kultivovaný dialog stran, které užívají každá jinou metodu, ale které mají dobrou vůli hledat a nalézat pravdu.

O Masarykově pojetí Husa by bylo možné říci ještě mnoho, myslím, že látka v soudobém rozhovoru historiků, teologů a filosofů není ještě vyčerpána. Z těch, kdo se problematikou zabývali, uvádím z poslední doby Jaroslava Opata, Stanislava Poláka, Otakara Fundu, Karla Skalického a nejnověji také Ctirada Václava Pospíšila. Ukazuje to jednu věc. Masarykův odkaz není mrtvý, má co říci i dnes, kdy musíme ve zcela nových podmínkách znovu definovat, kdo jsme, co chceme, a nejenom bilancovat, co jsme lidstvu i Evropě v minulosti dali. Minulost je třeba znát, to je jisté, ale především je třeba orientovat se v přítomnosti a myslet na budoucnost. Masarykovy postoje mohou v mnohém pomoci. Neměl by jistě radost z toho, jak jsme na tom v otázce náboženské. Tváří v tvář našemu postavení uprostřed Evropské unie bychom se měli znovu zamýšlet nad tím, co je z jeho odkazu aktuální a co nenávratně odnesl čas. Jedno zůstává velkou výzvou v této zlomové době: jeho důraz na pravdu a na etické jednání.

Chtěla bych ještě připomenout událost, která je obecně sice známá, ale kterou je třeba si stále znovu připomínat. Masaryk byl nucen v době, kdy vypukla první světová válka, opustit Rakousko-Uhersko. Jeho odchod líčí všichni životopisci. Byl na poslední chvíli. Proti Rakousku vystupuje zřetelně dvěma projevy. 4. července 1915 obsáhlejší přednáškou v krajanském spolku Svatopluk v Curychu, který byl koncipován jako jubilejní projev k 500. výročí Husova upálení, a Francouzským projevem v sále reformace v Ženevě 6. 7. 1915. De facto je zejména ten druhý projev vyhlášením boje proti monarchii Habsburků. Tento projev je přednesen jako projev politický a stojí na Masarykově hodnocení Husa a české reformace. Je tvrdý, nicméně pravdivý a eticky silný. Nejde o rozbor historický, ale o to, jak Masaryk odůvodňuje, proč český národ dále nemůže existovat v Rakousku. Mluví zde jménem národa, který doma musel mlčet. A vychází z myšlenky, „že každý Čech znalý dějin svého národa se musí rozhodnout buď pro reformaci nebo pro protireformaci, pro ideu českou nebo pro ideu Rakouska, orgánů evropské protireformace a reakce.“

Své myšlenky se Masaryk snaží říci jasně a srozumitelně. Současně na základě svých předchozích studií ukazuje, co myslí pod pojmem reformace: to není jen to, co bylo v minulosti, a co je mu zjevně sympatické. Říká: „Hus, Žižka, Chelčický, Komenský jsou pro nás živoucím programem. Naše reformace jako žádná reformace nebyla a není skončena. Reformace znamená ustavičnou reformu. Neustálé obnovení, touhu po lepším, zdokonalování, pokrok. Česká reformace byla mravní par excellence. Postavila se proti církvi a skrze církve proti státu. Neboť stát a církve tvořily teokratickou jednotu. Naše reformace vedla k politické revoluci. Každé důsledné

a čestné mravní úsilí vede logicky k reformě, ano, i k politické a sociální revoluci. Žádné dlouhé historické rozbor, na to nebyl čas, nýbrž být aktuální.“ Masaryk píše: „Českou reformací celý národ poprvé postavil a pokusil se rozřešit otázku autority v moderním smyslu. Také dnes jde o tutéž otázku, která nestrpí odkladu a kterou je třeba rozřešit stůj co stůj.“ Masaryk dále hovoří o humanitě a Českých bratřích v duchu své koncepce, ale zcela jasně dochází k závěru, který dal sílu k boji za samostatný stát. „Nejčistší idea humanity však nezakazuje a nemůže zakazovat obrany. Právě naše reformace prohlásila s nejjasnější určitostí, že obrana není násilí. Naše reformace nám dává toto pravidlo, odsuzujeme násilí, nechceme a nebudeme ho užívat, avšak budeme se proti němu bránit i železem.“ To je i krédo pozdějších legionářů, kteří nemohli bojovat v řadách rakousko-uherské armády a přeběhli. Násilí se bránili na druhé straně se zbraní v ruce. Masaryk se odkazuje na Palackého, který jednoznačně formuloval, že husité se bránili proti násilí, které bylo rozpoutáno proti Husovi a jeho žákům. V závěru svého projevu Masaryk vyjadřuje naději, že je třeba pracovat ze všech sil, aby již nebyli mučedníci, jakým byl Hus, aby nebylo třeba obětí. „Povaha a mravní hodnota každého činu jsou dány jeho pohnutkami. V každém sporu, v každé válce je dobré vědět, kdo činí násilí a kdo se brání. Právě proto se přetřásá tato otázka v naší době tak horlivě a pozorně. Stůjtež v poznané pravdě, braňte pravdy až do smrti, to je velké naučení Husovo a naučení z jeho života.“

Nemohu zde podrobně probírat, co je podstatou české reformace, v každém případě je to změněný přístup člověka k Bohu, ale také změněný přístup k lidem. A Masaryka zajímá právě tento přístup k lidem, k věcem veřejným, k sociální a politické skutečnosti. Všimněme si ještě krátce známého faktu, že bohoslovecké zápasy české reformace Masaryka příliš nezajímají, je to pro něj přílišná teorie, zajímá jej to, co bylo vidět navenek, proto říká na samém konci: „Idea humanity si žádá života, života zcela kladného nikoliv smrti, smrt ustupuje životu, tato naděje, tato povinnost, to je dědictví české reformace.“

Husovo výročí v roce 1915 se stalo Masarykovi politickou zbraní, pomocí které se bránil útlaku a pomocí které vyjádřil touhu po samostatnosti českého národa. V době, kdy tato slova přednášel, nemohl ani tušit, jaký výsledek právě pro tento národ budou mít o tři a půl roku později.

Nechť je nám Masaryk blízký pro své ideály a proto, jak eticky Husovi i české reformaci rozuměl. Samozřejmě víme dnes historicky o české reformaci daleko více, ale mravně se musíme i dnes dát inspirovat tím, jak Husa a jeho následovníky viděl Masaryk.

Tuto akci pořádá Církev československá husitská, chci jen připomenout, že Palackého a Masarykovu tezi o obraně proti násilí přejímá i Karel Farský a Masaryk ve Světové revoluci mladou církev nazval církví husitskou. A jak se k tomuto husitství postavíme my...

Děkuji za vaši pozornost.

Doc. ThDr. Kamila Veverková, Th.D.

Závěrečné slovo prof. Zdeňka Kučery

Projevy, které zde byly tlumočeny, souvisejí s Masarykovou osobností a já se pokusím poukázat na podkladě jeho poslední velké knihy Světová revoluce na některé rysy jeho osobnosti, které mohou být podkladem, proč Masaryk uvažoval tak, jak uvažoval.

Masaryk koncipuje Světovou revoluci jako svůj politický, ale i osobní kánon. Je zajímavé, že celý ten spis, který je pokládán za deník světové revoluce, spíše zobrazuje Masarykovy názory na to, jak probíhají události. S tím souvisí, že se sám zamýšlí nad sebou, kdo je. Zaráží, že Masaryk ve Světové revoluci vzpomíná na to, jak ve Vídni uvažoval o tom, že by vstoupil na akademickou dráhu diplomatickou. Že chtěl být členem diplomacie, diplomatické akademie. Nebyl přijat. A dodával s takovou určitou sebejistotou: „Nyní jsem diplomat, nyní jsem politik, nyní jsem prezident nového státu.“ Masaryk byl homopoliticus, ale zcela zvláštního ražení, homopoliticus v antickém slova smyslu, kdy ti, kteří rozhodují o věcech veřejných, jsou filosofové. V antickém pojetí hoi filosofoi byli současně hoi teologoi, zamýšleli se nad etickými otázkami a viděli celý průběh dějin jako prosazování určitých etických ideí, prostřednictvím jednotlivých lidí.

Je přímo paradoxní, že on jako praktický filosof se obrací k náboženským maximám. Pokud jde o tu jeho praktickou filosofickou stránku, chci navázat

na zmínku o slavné konferenci v Ženevě 6. července 1915 v sale de la reformation. Můj otec patřil k organizátorům a vyprávěl, jak po té konferenci se česká skupina v Ženevě dotazovala profesora, co má dělat, a odpověď zněla: „Organizujte armádu.“ Tedy již v roce 1915 vyzývá k organizaci armády. Chci tedy poukázat na to, že i jeho politické jednání má etické kontexty a právě politik tohoto ražení, který neváhá sáhnout ke zbrani, pokládá za smysl jednání politiky: „Hleďte nejprve království Božího a ostatní potřebné vám bude přidáno,“ cituji doslova z jeho kánonu ze Světové revoluce. Království Boží hledat a všechno to potřebné, pragmatické je přidáno. Pokud jde tedy o to království nebeské, opět cituji z jeho spisu: „Obsahem toho království nebeského je Ježíšovo dvojí přikázání lásky.“ Zní to neuvěřitelně u takového pragmatického politika, o to se skutečně opírá a v té souvislosti vyslovuje třikrát ve Světové revoluci svoje heslo – Ježíš, ne César, které je potřebí správným způsobem vyložit. Někteří se domnívají, že staví proti sobě politiku a náboženství, ale to je veliký omyl. Staví proti sobě nárok nějaké organizace, státní, ale i církevní, a svědomí člověka. Pro Masaryka je rozhodující skutečně svobodný člověk stvořený k obrazu Božímu, který se svobodně zavazuje, nebo nezavazuje k určitým povinnostem. Rozhodujícím motivem jeho jednání je skutečně svoboda, jak to konec konců zdůrazňoval i ve známém projevu 6. července 1915. Já se domnívám, že je to neobyčejně důležité v současné době, kdy celá evropská společnost omezuje svým způsobem svobodu vyjadřování; zdůvodňuje se to různými opatřeními, která mají mít anti-teroristický charakter, ale fakt je takový, že technické možnosti nabízejí sledovat člověka – co dělá, jak se vyjadřuje, jak myslí. Já se domnívám, že i dobré myšlenky mohou být velice zlými politickými konsekvencemi. Masaryk mluví o Césarovi a říká: César podporoval náboženství, chtěl náboženství, ale bylo to náboženství, které vedlo k poslušnosti člověka. Pro Masaryka byla maximou svoboda člověka vůči Bohu, vůči nejbližším, svoboda člověka zavázat se, anebo se nezavázat a domnívám se, že v tom je skutečně nejhlubší Masarykův odkaz: svoboda, svobodný člověk, který má právo odepřít státu nebo církevní organizaci ve jménu svědomí slepou poslušnost. To je koneckonců i interpretace M. Jana Husa, kde šlo o to svobodně vyjádření i tváří tvář smrti. Děkuji za pozornost.

Prof. Zdeněk Kučera

100 let služby Bohu
pomoci člověku
Církev československá husitská